

A névadó szellemisége szerint

2019-től a korábban a Magyar Tudományos Akadémia égisze alatt működő kutatóintézeti hálózat munkáját az Eötvös Loránd nevet viselő Kutatási Hálózat irányítja. Hogyan működik majd az új szervezet? Milyen hozzáadott értéket ígér a korábbi rendszerhez képest? E kérdésekről kérdezte lapunk Maróth Miklós akadémikust, az Irányító Testület elnökét.

— Most már megnyugodni látszanak a kedélyek az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat körül? Elcsitul a csatazaj, ami egy-másfél éven át hallatszódomott az átalakuló egykori akadémiai intézetekkel kapcsolatban?

— Csökken a feszültség... Most már kevésbé szedik le rólam a keresztyvet, mint korábban. Bár el kell mondanom, leginkább azokkal volt nézeteltérésem, akikkel nem is találkoztam személyesen, csak megírták a Kutatási Hálózatról a nem tényekre alapozott, de annak feltüntetett véleményüket. Csak hogy egy példát említsek: a hivatali munka szeptember másodikán, hétfőn reggel 8 órakor indult itt, a naphegyi székházunkban. Mindenki megkapta az íróasztalát, a felszerelését, 9 órakor megtartottuk az első állománygyűlésünket. Majd ezután elolvastuk az ellenzéki napilapban, hogy senki semmit sem mondott a dolgozóknak, az emberek tétován állodogáltak itt... Nos, ma már ők sem írják azt, hogy csak bolyonganak az épületben a helyüket keresgélő munkatársak...

— A Kutatási Hálózat miként viszi tovább a névadó, Eötvös Loránd szellemi örökségét?

— Az Eötvös család nagy szerepet játszott a XIX. században a tudományok magyarországi meghonosításában. Az édesapa, Eötvös József miniszterként a magyar népiskolák és felsőoktatás törvényi megalapozójaként hívta fel a figyelmet a tudás értékére. Egy Európával kompatibilis felsőoktatást kívánt létrehozni, amelynek le is tette az alapjait. A heidelbergi egyetem elvégzése után hazatérő és itthon kutató fia, Eötvös Loránd pedig a világ élvonalába repítette a magyar fizikai kutatásokat. Ha ma azt akarjuk üzenni a világnak, hogy a célunk egy Európával kompatibilis és világszínvonalú intézményhálózat létrehozása, működtetése, akkor a nevet egyben programként is fel lehet fogni.

— Ugyanakkor az új kutatóhálózat névváltoztatásával kapcsolatban elhangzottak bírálatok, például a Magyar Tudományos Akadémia részéről — nem volt ez meglepő az Ön számára?

— Olyan ez, mint „A molnár, a fia meg a szamárt” meséje, azaz nincs olyan döntés, amelyben valaki ne találna kivételmentet. Esetünkben az állam hozott egy döntést, e név mellett tette le a garast — nem alaptalanul —, kritizálni lehet, de ez immár tény, és hangsúlyozom: a névváltoztatás nem ok nélkül történt.

— Mit jelent az a program, ami már — amint említette — a névváltoztatásban benne rejlik? Mitől lesz az eddigi akadémiai kutatóhálózat a korábbihoz képest még inkább Európa-kompatibilis?

— A hálózat, mint rendszer különféle intézetekből, azokon belül további rész-intézetekből és kutatócsoportokból áll. Azt nem állítom, hogy mindegyik elé azt a célt kellene kitűzni: érje el az európai színvonalat, mert jó néhány már most azon a nívón van. Amikor „európai” színvonalról beszélünk, akkor azt szeretném ezzel kifejezni, hogy a kontinens vezető intézményei közé kell kerülni. Már ma is vannak ilyen kutatóintézetek, mint például a Rényi Alfréd Matematikai Kutatóintézet vagy a Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet, Freund Tamás akadémikus vezetésével, amelyek a maguk területén jó ideje a világ legjobbjai közé tartoznak. Hasonlót lehet elmondani a Szegedi Biológiai Kutatóközpontról is. Amikor azt mondjuk, hogy szeretnénk a

világszínvonalat megcélózni, ez azt jelenti, hogy mérhető mennyiségi és minőségi követelményeket kell kitűzni a kutatóintézetek elé. S ezek elérése érdekében az államnak gondoskodnia kell a megfelelő anyagi alapokról.

— **Milyen mennyiségi és minőségi követelményekről lehet szó?**

— Ez nehéz kérdés, mert a rangsorokban — bár objektíveknek és egzaktaknak látszanak — igen sok a szubjektív elem. De azért tény, hogy miközben az intézetek közül nem egy a világ élvonalában található, van olyan, amelyik a hivatalos nemzetközi rangsorban csak az öt-századik helyen szerénykedik. Ilyenkor az országnak meg kell fontolnia, hogy a prioritásokat miként fogalmazza meg, hiszen a tudomány támogatására fordítható összeg véges. A magam részéről úgy gondolom: vannak olyan intézetek, amelyek viszonylag kis anyagi ráfordítással szintet tudnának lépni, és léteznek olyanok, amelyek esetében ez a ráfordítás nagyobb lenne. El kellene kezdeni azoknak az intézményeknek a felhozatalával, amelyek relatíve alacsony összeg befektetésével nagyot tudnának előre lépni.

— **Hol van a magyar államnak leginkább szüksége Ön szerint új eredményekre?**

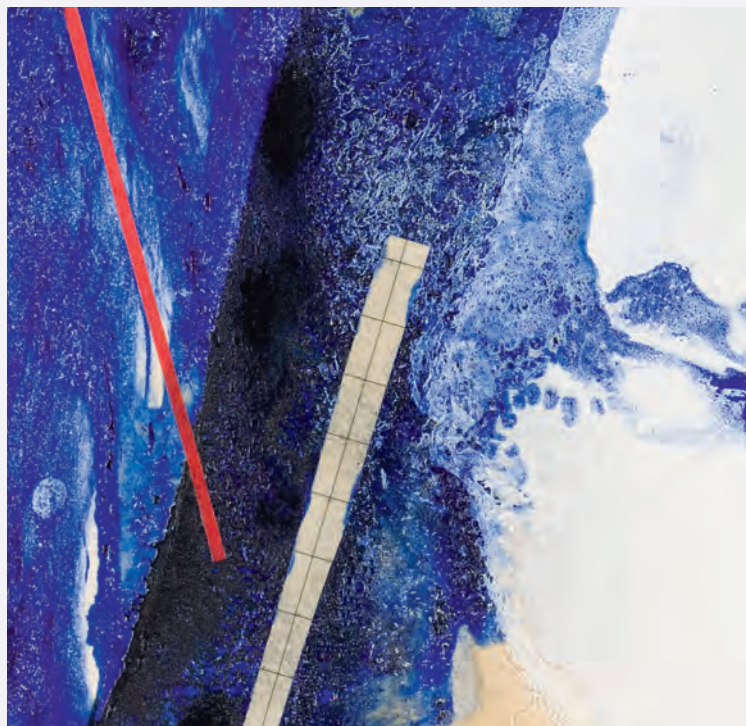
— Nem feltétlenül a kutatóhálózat feladata az innováció, vagyis új ipari termék előállítása. De, természetesen, ha valaki kutat és új eredményre jut, s meg tudja mondani, hogy abból milyen innovációs tevékenység származhat, akkor nem tilos ezt közölnie... S akadna is erre példa szép számmal, például a Természettudományi Kutatóközpontban, ha lenne befektető és olyan apparátus, amely transzformálja a kutatási eredményt a gyakorlat nyelvére. Egy kutatótól, akinek a feladata az, hogy új eredményt érjen el, nem lehet elvárni, hogy föladjá a kutatásait az innováció menedzselése érdekében, s elkezdjen kilincselni minisztériumoknál és a gazdasági élet befektetőinél — azt egy másik apparátusnak kell elvégeznie. Ezt a munkát az Eötvös Loránd Kutatási Hálózatnak nem egyedül kell vállalnia, hanem a szakosodott intézményekkel: az Innovációs és Technológiai Minisztériummal (ITM) és a Bay Zoltán Intézettel, vagy éppen az NKFIH-val közösen. Mindez egy rendszer különféle tényezőinek, szereplőinek az együttműködését feltételezi, amire számos jó példát láthatunk külföldi egyetemeken, ahol a kutatások eredményeit az egyetemek mellett működő ipari parkokban terméké alakítják: az eredményből találmány, majd gyártás lesz, aminek a hasznát vissza tudják forgatni a kutatásba.

— **Az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat tevékenységét egy irányító testület koordinálja. Mi az a hozzáadott érték, amit ez a testület nyújt az intézetek számára — ahhoz képest, ahogyan az intézetek korábban működtek a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) berkein belül?**

— Ha nekünk, kettőnknek most itt meg kellene beszélnünk, hogy elmenjünk-e a budai hegyekbe kirándulni, s ha igen, akkor milyen úti céllal, akkor gyorsan eredményre jutnánk. De ha ennek eldöntésére egy nagyobb stábot hívnánk össze, akkor már sokkal nehezebben jutnánk dűlőre, mert hosszan vitatkoznánk. Nos, eddig az Akadémián az intézetek munkájáról a közgyűlés döntött, vagyis 550 ember. Az irányító testületünkben viszont 13 embernek kell a döntéseket meghoznia. Ez a szűkebb létszám gyorsabb döntéshozatalt tesz lehetővé, a személyi összetétel pedig olyan, hogy minden nagyobb tudományterületnek legyen képviselője a testületben. Ugyanakkor ők nem az intézmények lobbistáiként szólalnak fel, ahogyan eddig az akadémiai közgyűlésben történt, hanem a saját területük nemzetközi ismertségű szakembereiként, pártatlanul.

— **A kutatási hálózat létrejöttékor sokat hallhattunk olvashattunk a sajtóban a félelmekről: intézetek lehetséges megszüntetéséről, kutatói státuszok esetleges megszüntetéséről. Elképzelhetőek ilyen változások?**

— Egy évig semmiképpen sem, mert az ITM és az MTA közötti tárgyalásokon, ha írásban nem is, de szóban sok részletben megállapodtak, így arról is, hogy egy esztendeig változatlan marad az intézethálózat. Először ugyanis át kell tekinteni az intézetek működését, meg kell fogalmazni a munkájukkal kapcsolatos elvárásokat. Ugyanakkor az intézethálózat munkatársai részéről egyre gyakrabban hallható a felvetés: meg kell fontolni, hogy az intézetek ilyen formában tartozzanak-e össze, úgy ahogyan most vagy esetleg egy új elv

szerinti struktúrában. Tehát a revízió igénye nem is annyira a politika, sokkal inkább az intézethálózat részéről merül fel. Az biztos, hogy azok az intézetek, amelyek rendelkeznek jövőképpel, tervekkel, s a magyar társadalom számára releváns kérdéskörökkel foglalkoznak – és nem csak adott személyek számára fontos problémákkal, amelyek kutatásáért nem feltétlenül a közösségnek kell fizetnie –, azokra biztosan szüksége van az országnak. Az intézetek mérete pedig attól függ, hogy milyen programokkal állnak elő.

Mire fordíthatják az intézetek az állam által rendelkezésre bocsájtott „bűvös” 32 milliárd forintos keretet?

– Ha új programokat indítanak, akkor elképzelhető, hogy több szakemberre lesz szükségük, amire az államtól az első évre kapott 32 milliárd forint egy része biztosíthat lehetőséget. De ebből az összegből a nem akadémiai épületekben működő intézetek bérleti díjára éppúgy kell majd fordítani, mint például az agrártudományi intézetben dolgozó nem kutatói státuszban lévő alkalmazottak jó ideje elmaradt bérrendezésére, vagy a negyven éve gyakorlatilag szünetelő szervezett könyvbeszerzésre a bölcsészeti területeken.

– ***Jól értem, hogy az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat létrejötte egyben intézetvezetők közötti brain storminggal, ötletbörzéssel is együtt jár.***

– Szeretnék a jelenleginél nagyobb mozgásteret és szabadságot biztosítani a kutatóintézeti vezetők számára. Ők azok ugyanis, akik a tudományterületük legújabb fejleményeivel tisztában vannak, így ha ők nem fogalmazzák meg az igényeiket és elképzeléseiket, akkor helyettük az Irányító Testületből senki sem fogja

tudni csak úgy kitalálni, mi kell az eredményesebb működéshez, hogyan lehet a rendelkezésre álló összeget a lehető legjobb megtérülési aránnyal felhasználni – legyen az a megtérülés tudományos könyv vagy publikáció, vagy akár egy később, az iparban le is gyártható újdonság. De, főként a bölcsészeti- és társadalomtudományokban, a nemzetközi publikációk számát, ezáltal a magyar tudomány e területen számított „láthatóságát” is növelni kellene. Egy felmérés szerint ugyanis e két nagy tudományterületen a csak magyar nyelven napvilágot látó, tehát le nem fordított szaktudományos munkák harminc százaléka láthatatlan marad a nemzetközi tudományos élet számára. Tehát az úgynevezett nemzeti tudományokat is elérhetővé kell tennünk idegen nyelven.

– Miben lesz várhatóan kezdeményező szerepe az Irányító Testületnek?

– A beérkező intézeti javaslatok közül ki kell választania azokat a programokat, amelyek a már említett, nemzetközi viszonylatban hatékonyan fejleszthető tevékenységek sorába a leginkább beleillenek. Nyilván akkor tudja az Irányító Testület ezt a feladatát a legjobban ellátni, ha minél szélesebb döntési jogkört kap a kutatásra fordítható forrásokkal kapcsolatban.

– Mit lát majd a nagyközönség a Kutatási Hálózat munkájából?

– Az intézetek alapfeladata a tudományos kutatás és az ezzel összefüggő konferenciák, szakmai események szervezése. De azon mindenképpen el kell gondolkodni, miként lehet a magyar társadalom általános ismeretszintjét emelni. Ezért véleményem szerint a tudományos publikációk alkotása mellett a nagyközönséget is ki kell szolgálni a tudományt népszerűsítő könyvekkel, amelyek bemutatják a legfontosabb eredményeket. De nemcsak a társadalmi kommunikációt kell javítani, hanem az intézetek egymás közötti információcseréjét is. Hogy mindezt hogyan valósíthatjuk meg? Sokszor a legegyszerűbb megoldás a legcélravezetőbb. A cambridge-i egyetemi intézetekben, a college-okban például a kutatók és tanárok ingyen ebédet vagy vacsorát kapnak, aminek az az egyetlen feltétele, hogy ahogyan érkeznek az asztalokhoz, nem szabad kihagyni egyetlen üres helyet sem, mindig az előzőleg érkezett kutató mellé kell leülni. Így aztán a véletlen összehoz különböző szakmabeli embereket, akiknek kötelező az étkezés során a szomszédjukkal beszélgetni, így a repülőmérnök tájékozódik arról, hogy az asztalszomszédja milyen arab szótárt szerkeszt éppen. S az ilyen, a különféle tudományterületek közti információcseréből sok hasznos eredmény szokott „kisülni”.

GÓZON ÁKOS